

Cilvēkdrošība

Cilvēkdrošība nozīmē “brīvību no bailēm un brīvību no trūkuma”. Tas ir priekšnosacījums tautas attīstībai, kas savukārt ir attīstības sadarbības mērķis. Cilvēks var sevi attīstīt, ja ir pieeja veselības aprūpei, iespēja izglītoties un ir pietiekami ienākumi.

Attīstības sadarbība, kas īstenoja no tautas attīstības skatupunkta, palielina cilvēku iespējas. Savukārt, attīstības sadarbība, kas veicta ievērojot cilvēkdrošības pieeju, risina to, kā tikt galā, novērst vai mazināt apdraudējuma sekas.

Cilvēkdrošībai ir divi pamataspekti:

- neciest hroniskus draudus, piemēram, no pastāvīga bada, slimībām un apspiestības;
- aizsargātība pret pēkšņām un sāpīgām pārmaiņām ikdienā, darbavietā, mājās vai apkaimē.

Cilvēkdrošība praksē

Cilvēkdrošības stiprināšanu par prioritāti izvirzījušas Kanādas, Novēģijas un vēl 11 citu valstu valdības, kas apvienojušās organizācijā *Cilvēkdrošības tīkls (Human Security Network)*. Cilvēkdrošības jēdziena popularizēšanu pasaulē veicina Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Cilvēkdrošības konsultatīvā padome, kur forumā par cilvēkdrošību un šī jēdziena paplašināšanu diskutē 56 valstu politiķi un zinātnieki.

Japāna cilvēkdrošību ir pasludinājusi par vienu no ārpolitikas stūrakmeņiem un ir izveidojusi *Cilvēkdrošības trasta fondu*, kas finansiāli atbalsta pasākumus visā pasaulē.

Daži piemēri:

- Cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzība un iedrošināšana Moldovā;
- Černobiļas apkaimes iedzīvotāju un kopienu cilvēkdrošības stiprināšana ar informatīviem pakalpojumiem Ukrainā;
- Sociālā un ekonomiskā rehabilitācija, lai iedrošinātu kopienas klasteru munīciju mīnu teritorijā pēc atmiņēšanas pasākumiem Libānā;
- Kaujinieku rehabilitācija, veicinot pašnodarbinātību un civiliedzīvotāju prasmes Sjerraleonē.

Kāpēc skatīties uz attīstības sadarbību no cilvēkdrošības skatupunkta?

- **Priekšnoteikums attīstībai.** Ja cilvēks ir apdraudēts, viņš nevar attīstīties;
- **Lai noteiktu attīstības sadarbības prioritātes.** Cilvēkdrošības stiprināšanas aktivitātes palīdz apdraudētajiem indivīdiem, to kopienām un drošības gādniekiem stiprināt drošumspēju, lai varētu izveidot un īstenot attīstības stratēģijas;
- **Efektivitāte.** Cilvēkdrošības stiprināšana ne vienmēr maksā dārgi, turklāt cilvēks, atguvis rīcībspēju, var aktīvi piedalīties savas, savu tuvinieku, kopienu un valsts attīstības veicināšanā;
- **Līdzsvaro indivīda un valsts atbildību.** Cilvēks nevar paļauties tikai uz citiem, savukārt valsts un pašvaldības nevar izvairīties no atbildības veicināt attīstību;
- **Līdzdalība.** Mērķgrupas pašas identificē draudus un drošumspējas faktorus. Līdz ar to risinājumi ir pamatoti uz pašu noteiktām vajadzībām, nevis uz to, ko trešā persona uzskata par nepieciešamu. Tāpēc arī rastie risinājumi ir iedarbīgi.
- **Objektīvais un subjektīvais.** Cilvēkdrošība uzrunā objektīvo drošību un uztveri par drošību. Gan viens, gan otrs ietekmē cilvēka rīcību un iedzīvotāju spēju rīkoties aktīvi, lai līdzdarbotos savā un citu attīstībā.

Kāpēc Latvijai vajadzētu virzīties uz cilvēkdrošību balstītu attīstības sadarbību?

- **Ekspertīze.** Latvijā ir eksperti. Latvijas Universitātē zinātnieku komanda no 2010. gada īsteno Valsts pētījumu programmu par cilvēkdrošību.
- **Inovatīva pieeja.** Latvijas zinātnieki 2003. gadā ieguva Apvienoto Nāciju attīstības programmas (UNDP) gada balvu par pasaules inovatīvāko *Pārskatu par tautas attīstību*. Latvijas pienesums – cilvēkdrošības jēdziena instrumentālā izveide, drošumspējas jēdziena attīstība, subjektīvā faktora ietekmes analīze uz rīcībaspēju.

Kā pielietot cilvēkdrošības jēdzienu attīstības sadarbības darbā?

1. Vispārēji raksturot cilvēku priekšstatus par savu drošību un faktisko situāciju.
2. Uzzināt faktorus, kas palīdz cilvēkam uzturēt drošību un drošības sajūtu un izprast, kā šos faktorus stiprināt.
3. Veicināt cilvēku spējas pašiem stiprināt savu drošību un drošumspēju.
4. Radīt iespēju cilvēkiem atsevišķi un sadarbojoties ar citiem izveidot drošumstratēģijas.
5. Palīdzēt dažāda līmeņa drošības gādniekiem izprast savu lomu.
6. Veidot *drošības konstelācijas* - organizētas dažāda līmeņa drošības gādnieku struktūras, kas risina konkrētas ar drošību saistītas problēmas.

Lai iegūtu sīkāku informāciju par to, kā pielietot jeb instrumentālā izveidēt cilvēkdrošības jēdzienu, skat. UNDP Latvija. *Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība*. Rīga, 2003.
http://www.undp.lv/?object_id=681

Cilvēkdrošības pamatjēdzieni

Cilvēkdrošība – būt brīvam no bailēm un neciest trūkumu.

Drošumspēja – indivīda spēja nezaudēt drošību un drošības sajūtu, bet, ja tas ir noticis, drošību un drošības sajūtu atgūt.

Drošumspējas faktori – individuālās īpašības (domas un emocijas, darbībā iedzīvināts zināšanu un prasmju kopums), rīcības prakse un ārējie strukturālie apstākļi (medicīnisko pakalpojumu vai darbaspēku tirgus pieejamība u. tml.), no kā atkarīga indivīda drošumspēja.

Drošības sliekšnis – vairāku negatīvu faktoru radītā nedrošība, kas cilvēkam vēl neatņem spēju rīkoties; kad cilvēks nonācis viņpus drošības sliekšņa un drošumspēja zudusi, tā ir atgūstama, tikai mainoties apstākļiem vai pastiprinoties drošumspējas faktoriem.

Drošības loki - indivīda attiecību līmeņi (pats, ģimene, kopiena, valsts, starptautiskais līmenis), kuros pakāpeniski attīstās viņa drošumspēja.

Drošības gādnieki – indivīdi, organizācijas un institūcijas, kas indivīdam vai grupai palīdz radīt vai uzturēt drošību.

Drošumstratēģijas – apzināti indivīda plāni, kā novērst nedrošību un nedrošības sajūtu un, ja tas neizdodas, līdz minimumam samazināt nedrošības sekas un tikt nedrošībai pāri.

Drošības konstelācijas – organizētas vai neorganizētas dažāda līmeņa drošības gādnieku struktūras, kas pēc kopīgām stratēģijām risina konkrētas ar drošību saistītas problēmas.

Cilvēkdrošības vēsture:

- Starptautiskās organizācijas ar cilvēkdrošību nodarbojas, kopš 1863. gada, kad Ženevā dibināta Sarkanā krusta Starptautiskā komiteja.
- 1993. gada ANO *Pārskatā par tautas attīstību pasaulē* norādīts, ka “drošības jēdzienam jāmainās: kur nedalīti uzsvērām valstu drošību, no drošības, kas panākama ar bruņošanu, uzsvars jāpārvirza uz drošību, kas panākama ar tautas attīstību, no teritoriālās drošības – uz uzturdrošību, nodrošinātību pret bezdarbu un vides drošību”. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1993/>
- 1994. gada ANO *Pārskatā par tautas attīstību pasaulē* pirmo reizi visaptveroši analizētas cilvēkdrošības jaunās dimensijas. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>
- 1998. gadā Kanāda un Norvēģija iniciē Cilvēkdrošības tīkla (*Human Security Network*) kā vēl neformālas grupas izveidi, kam tagad pievienojušās 11 valstis, to vidū arī Slovēnija. <http://www.emb-norway.ca/Embassy-and-Consulates/norwaycanada/Initiatives1/humansecurity/>
- 1999. gadā nodibina ANO *Cilvēkdrošības trasta fondu*. <http://ochaonline.un.org/humansecurity/>

- 2000.gadā Apvienoto Nāciju Tūkstošgades samitā ANO ģenerālsēkretārs Kofi Anans pasaules sabiedrību aicina virzīties uz divu mērķu sasniegšanu – brīvību no bailēm un trūkuma.
 - 2001. – 2003.gadā nodibina ANO Cilvēkdrošības komisiju, ko vada bijusī ANO augstā komisāre bēgļu jautājumos Sadako Ogata. <http://www.humansecurity-chs.org/>
 - 2003.gadā kļājā nāk ANO Cilvēkdrošības komisijas ziņojums *Cilvēkdrošība šodien*. http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01077
 - Tiek nodibināta *Cilvēkdrošības Konsultatīva padome (The Advisory Board on Human Security (ABHS))*, lai konsultētu ANO ģenerālsēkretāru par to kā veidot izpratni par cilvēkdrošību un kā panākt šīs koncepcijas dziļāku izpratni un pieņemšanu visā pasaulē.
 - Japāna cilvēkdrošību izvirza par vienu no valsts attīstības politikas sastāvdaļām. <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/sector/security/action.html>
- Kanādā *Cilvēkdrošības ziņojuma projektā* tiek iezīmētas globālās un reģionālās tendences organizētai vardarbībai, to iemesli un sekas. Ziņojuma secinājumi un analīzes publicētas vairākos avotos. <http://www.hsrgroup.org/about-hsrp/about-us.aspx>
- *Āfrikas Cilvēkdrošības iniciatīva* ir Lielbritānijas attīstības sadarbības aģentūras (DIFD) īstenots projekts, lai veicinātu cilvēkdrošību Āfrikā. <http://www.africanreview.org/>
 - *Kau (Caux) Cilvēkdrošības forums* ir ikgadējs nevalstiskās organizācijas „*Initiatives of Change International*” pasākums, kas ir saistīts ar ANO Ekonomikas un sociālo lietu padomi un Eiropas Padomi. <http://www.cauxforum.net/organization>

LAPAS iesaka:

- Gasper Des. *The Idea of Human Security*. Working Paper no 28/08. Institute of Social Studies, The Hague, January 2008.
- Koehler, Gabriele. *Moving Towards a Human Development Policy*. March, 2010.
- Forthcoming in Flavio Comim, Editor, *Human Development Concepts and Policies*.
- Tadjbakhsh, Shahrbanou and Odette Tomescu-Hatto (editors). *Promoting Human Security: Ethical, Normative and Educational Frameworks in Eastern Europe*. UNESCO. 2007.
- Thomas, Caroline. *Global Governance, Security and Development: exploring the links*. Third World Quarterly, Vol 22, No 2 pages 159-175, 2001.
- UNDP Latvija. *Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība*. Rīga, 2003.

